

VESZPRÉMY MÁRTON

Baktay asztrológiájáról – újra¹

A Baktay Ervin asztrológiájáról szóló első elemzés *Az indológus indián* című kötetben jelent meg 2014-ben.² Kecskés Péter tanulmánya egyrészt igen kedvezőtlen színben tünteti fel Baktay asztrológiáját – véleményem szerint megalapozatlanul. Másrészt az írás kizárólag Baktay művének hiányosságaira fókuszál, így el sem jut a könyvek tényleges tartalmának bemutatásáig. Mindez arra késztetett, hogy az asztrológiához kevésbé értő közönséget egy saját elemzésben ismertessem meg Baktay asztrológiájának valódi erőnyeivel és hibáival.

Egy könyv születése

A sokoldalú festőművész, művészettörténész, orientalista és indológus Baktay Ervin 1932 őszén ismerkedett meg az asztrológiával.³ Ennek a pontos körülményei kevésbé ismertek, és az eseményekről az író hagyatéka sem szolgál felvilágosítással.⁴ A magyar asztrológusok körében terjedő történet szerint Baktay felkereste Györffy László (1879–1955) hadbíró ezredesét, hogy asztrológiát tanuljon tőle. Györffy azonban ehelyett azt javasolta az akkor már ismert szerzőnek, hogy írjon egy magyar nyelvű asztrológia-tankönyvet a nyugati szakirodalom alapján. (Györffy saját, *Asztrológia* című tankönyve csak 1935-ben jelent meg.) Így született *A csillagfejtés könyve*, Magyarország legnépszerűbb asztrológia-tankönyve. A mű népszerűsége folytán

¹ Szeretném megköszönni Kelényi Béla és Kardos Tatjana segítségét, akik nélkül ez a tanulmány jóval szegényebb lenne.

² KECSKÉS Péter: „Az asztrológiai hagyomány és Baktay asztrológiája”. In KELÉNYI Béla (szerk.): *Az indológus indián: Baktay Ervin emlékezete*, [Budapest], Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, 2014, 302–309.

³ Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum, Adattár (továbbiakban HMA) Ad/5781–2013 és Ad/5785–2013. Baktay második asztrológiai könyvében, az *Asztrológiai prognózis*ban szerepel az 1933. júniusi íróhét horoszkópja, vagyis Baktay 1933 nyarán már tudott horoszkópot felállítani és értékelni. BAKTAY ERVIN: *Asztrológiai prognózis avagy A „jövőbe látás titka”*, Budapest, Sindbad, 2001, 138–141. 1934 februárjában már egy rövid cikket írt az asztrológia és a földrengések kapcsolatáról a *Pesti Hírlap*ba. BAKTAY ERVIN: „Hogyan jósolják meg a hindu asztrológusok a nagy indiai földrengést! Egy magyar tudós is felfedezte a hinduk előtt ismeretes titkot.” *Pesti Hírlap*, 56. évf., 32. sz., 1934. február 10., 4. 1939-ben, vagyis három évvel asztrológia-tankönyve megjelenése előtt már asztrológusként is ismert volt a közéletben. KENESSEY Péter: „Mit jósolnak a csillagok 1939-re, 1940-re, 1941-re Magyarországnak és a világnak”. *Az Est*, 30. évf., 46. sz., 1939. február 25. 11.

⁴ Baktay emlékiratai írása során nem jutott el az 1930-as évekig, és a hagyatéka minimális levelezést tartalmaz.

az asztrológia iránt érdeklődők körében mitikus tisztelet övezte és övezi Baktay nevével. Ezzel szemben a „hivatásos” asztrológusok enyhe lenézéssel szoktak tekinteni Baktayra, aki nem mestertől tanult, hanem könyvekből, és így nem is volt „igazi” asztrológus.⁵

Baktay forrásai

Az asztrológia-tankönyvek többsége nem kifejezetten eredeti alkotás. Ennek két oka van. Egyrészt a tankönyvek általában csak az asztrológia alapjaiba nyújtanak bevezetést, szimbólumokat, alapvető csillagászati tényeket és számításokat ismertetnek, ez az ismeretanyag pedig állandó és változatlan. Másrészt az asztrológia a mai napig nem tette teljesen magáévá az ismeretszerzés és -ellenőrzés tudományos elvárásait és kritériumait, sok szempontból a mai napig is inkább „mesterség”, semmint tudomány.⁶ Éppen ezért, mivel az egyes állítások és technikák objektív igazolása nem vagy csak részben történik meg, az asztrológiában hatalmas súllyal esik latba a „hagyomány”, a korábbi mesterek szava, amelynek helytállóságát tekintélyük igazolja.

A fenti okok miatt a legtöbb asztrológia-tankönyv évszázadok óta kompilatív jellegű. Nincs ez másként *A csillagfejtés könyvével* sem. Baktay nem is állítja, hogy különösebben eredeti művet hozott volna létre. Nem árul zsákmacskát: már a bevezetőben felsorolja azokat a (többségében német nyelven alkotó) asztrológusokat, akikre ismereteit alapozza, és a könyv egyes fejezeteiben külön említést is tesz róla, ha nagyobb szerkezeti egységeket másoktól vesz át.

A csak vezetékneveket tartalmazó lista élére Baktay a cseh származású, bécsi születésű Karl Brandler-Prachtot (1864–1939) helyezte. A színész Brandler-Pracht Baselben ismerkedett meg az asztrológiával. Hazatérve 1908-ban megalapította az Osztrák Asztrológiai Társaságot, így az osztrák asztrológia atyjává vált. Baktay láthatóan őt tekintette legfontosabb forrásának; a bevezetésben külön is megemlíti (CsK 7. o.).⁷ Szintén az idősebb generációt képviselte a mai Csehország területén

⁵ Ez érezhető a Janák Lajossal készült interjúból is. JAKAB Zoltán Csaba: „Csillag a magyar asztrológia égboltján. Beszélgetés Dr. Janák Lajossal, a Baktay Ervin Asztrológiai Egyesület elnökével.” In KELÉNYI Béla (szerk.): i. m. 310–314.

⁶ Az asztrológia és a tudomány kapcsolatáról az egyetlen, ám annál fontosabb szakirodalom Peter Wright 1975-ös tanulmánya. Peter WRIGHT: „Astrology and Science in Seventeenth-Century England.” *Social Studies of Science*, V, 1975/4. 399–422. Az asztrológia tudományos vagy tudománytalan művelésével kapcsolatban árulkodó a 20. századi asztrológusok munkásságát tanulmányozó Ellic Howe megjegyzése: „Hence my theory that astrology would be fine without the astrologers.” Ellic HOWE: *Astrology and the Third Reich*. Wellingborough, The Aquarian Press, 1984, 8. Howe műve egyébként az egyetlen tudományos igényű szakirodalom az asztrológia 20. századi történetéről.

⁷ A szövegben *A csillagfejtés könyve* (CsK) 1989-es kiadásának oldalszámaira fogok hivatkozni, mivel az olvasó számára valószínűleg ez a legkönnyebben elérhető. Az *Asztrológiai prognózis* (AP), Györfly *Asztrológiája* (A), illetve a Friedrich Schwickert és Adolf Weiß-féle *Asztrológiai elemek* (AE) csak egy hazai kiadásban jelent meg, így ott a félreértés lehetősége nem merülhet fel. BAKTAY Ervin: *A csillagfejtés*

született Friedrich Schwickert (1857–1930), aki később Bécsben működött. A technikai újítók közé tartozott az „életkör” nevű technikáról híressé vált Frank Glahn (1865–1941), illetve Johannes Vehlow (1890–1956), aki sajátos házfelosztási eljárásairól volt ismert. Baktay ezeknek az újításoknak a kapcsán hivatkozik a két német szerzőre (CsK 198., 290–294. o., AP 82–93. o., ill. CsK 73–74., III., 227. o., AP 71. o.). Glahn mellett a kalandor Rudolf von Sebottendorf (1875–1945) is közel került a náciizmus ideológiájához. Velük szemben Vehlow és Herbert Freiherr von Klöckler (1896–1950) az 1941. júniusi asztrológus-üldözés elszenvedői közé tartoztak. Baktay az asztrológia természettudományos megalapozásának szükségessége kapcsán méltatja a svájci Alfred Frankhausert (1890–1973) (CsK 17. o.).⁸ Az angolokat az Alan Leo (1860–1917) hagyományait követő Charles E. O. Carter (1887–1968) és Vivian Robson (1890–1942) képviseli. Ez utóbbtól Baktay szó szerint is idéz (CsK 214–215. o.). Jellemző módon Schwickert, Brandler-Pracht, Glahn, Carter és Sebottendorf az asztrológia mellett teozófiával is foglalkozott. *A csillagfejtés könyvében* felsorolt kilenc szerzőhöz csatlakozik még Baktay második könyvében Bert van Solden⁹ (AP 102. o.) és a francia „Gouenben”¹⁰ (AP 30. o.).

Schwickert és Vehlow személye az asztrológia magyarországi történetében is fontos. A Sindbad álnéven publikáló Friedrich Schwickert fregattkapitány tanítványa volt a már említett Györfly László.¹¹ A berlini Johannes Vehlow tanítványaként érkezett Magyarországra a német Eduard Lederer (1883–1957). Lederer egyik magyar tanítványa, Alpáry Imre asztrológia-tankönyvet jelentetett meg I. van Tromp néven.¹² Egy másik tanítványa, Juhász-Schlatter Viktor (1901–1996) számos fiatal asztrológust oktatott a szocializmus évei alatt fél-illegalitásban, a belügyi szervek árgus figyelme mellett. Az asztrológus Balogh Endre (1919–2012) is Lederer-tanítvány volt. Hamvas Béla szintén Lederertől tanulta az asztrológiát.¹³

.....
könyve: az asztrológia elmélete és gyakorlata. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1989 (Kentaur könyvek), BAKTAY ERVIN (2001), GYÖRFFY LÁSZLÓ: *Asztrológia.* Budapest, Kókai Lajos, 1935., FRIEDRICH SCHWICKERT – ADOLF WEISS: *Asztrológiai elemek.* [Ford. SZEPESI János] Budapest, Sindbad, 1998.

⁸ Frankhausernek a Baktay által is idézett *Das wahre Gesicht der Astrologie* című írása hazai visszhangot is kiváltott: 1932-ben élesen bíráló kritika jelent meg róla a *Századunk*-ben egy E. L. monogramú szerző tollából. E. L.: „Az asztrológia igazi arca”. *Századunk*, 7. évf., 2. sz., 1932. február–március. 144.

⁹ A könyv kiadott változatában tévesen „Bert von Soldes”-ként szerepel a neve. A hasonló hibákat a gondos szerkesztés megelőzhette volna.

¹⁰ Itt is elírásról lehet szó, ilyen nevű asztrológus nem létezett. A könyv e részének gépelt kézírata sajnos nem maradt fenn, így a név helyesírása nem ellenőrizhető. A szintén a 30. oldalon „Jassen” néven emlegetett szerző valószínűleg a Sophus Jessen álnéven alkotó íróval azonos.

¹¹ A szövegben említett magyar asztrológusok rövid életrajzai terjedelmi okokból külön tanulmányban kerültek elhelyezésre.

¹² VAN TROMP I.: *Sorsunk és a csillagok: népszerű asztrológia.* [Budapest], Cserépfalvi, [1941].

¹³ KIS TAMÁS: „Kultusz és intimitás. Beszélgetés Dúl Antallal, a Hamvas-hagyaték gondozójával.” *Látó*, 23. évf., 12. sz. 87–96., 93. Az interjú online is olvasható: hamvasbela.org/2014/03/ (2017. október 15.) Hamvas már 1936-ban ismertétést jelentetett meg az első komoly magyarországi asztrológia-tan-könyvről, Györfly László művéről. HAMVAS BÉLA: „Györfly László: Asztrológia.” *Protestáns Szemle*, 45. évf., 6. sz., 1936. június. 296–297.

A teozófiai körökkel ápolts kapcsolat a két háború közti magyar asztrológusok körében is jellemző volt: Györffy László 1934 februárjában,¹⁴ Eduard Lederer pedig 1936 márciusában¹⁵ és 1937 áprilisában¹⁶ adott elő a Magyar Teozófiai Társulatban.

Baktay és Lederer is kapcsolatban állt egymással. Baktay már 1939 februárjában ismerte Lederert, legalább névről.¹⁷ Fennmaradt Lederer Baktayhoz írott, 1947. január 13-i levele, melyben az Egyesült Államok függetlenségi nyilatkozatának horoszkópját tárgyalják.¹⁸ Lederer egy úgynevezett csillagórát (asztrológiai órát) is adott Baktaynak: a saját tervezésű papírkorong az aszcendens meghatározását tette lehetővé egy adott szélességi körre.¹⁹ A Baktay hagyatékában megőrzött egyik cédulán Lederer születési adatai is megtalálhatók.²⁰

¹⁴ *Pesti Napló*, 85. évf., 27. sz., 1934. február 4. 17., *Pesti Hírlap*, 56. évf., 27. sz., 1934. február 4. 12.

Az előadás címe: Asztrológia és szabad akarat.

¹⁵ *Ujság*, II. évf., 73. sz., 1936. március 28. 12.

¹⁶ *Pesti Napló*, 88. évf., 87. sz., 1937. április 18. 20., *Kis Ujság*, 50. évf., 92. sz., 1937. április 24. 5., *Az Est*, 28. évf., 92. sz., 1937. április 24. 4., *Az Est*, 30. évf., 46. sz., 1939. február 25. 11. Az előadás címe: Astrologische Prognose für die Weltlage 1937.

¹⁷ KENESSEY Péter: i. m.

¹⁸ HMA Ad/6100.21–2017

¹⁹ HMA Ad/6102.1–2017, HMA Ad/6102.22–2017

²⁰ HMA Ad/6100.27–2017. A cédula teljes szövege a következő:

Weltachsen

1. 19° ♀ – 19° ♁

2. 28° ♀ – 28° ♂

3. 11° ♀ – 11° ♁

: I.6I

H. M. I h vm.

♀ 18 Juni 1868 (Kenderes)

Sz. Kassa,

11 September 1883

o h 56 m vm.

Kassel

Schr. 11. Okt. 1895 Bp.

Asc. ♀ ♂ ♁

Az 1883-as születési adat Eduard Ledereré. Az adat valószínűleg a hajnali 1 órás eredeti időpont asztrológiai pontosításából származik. Lederer aszcendense eszerint a Rák jel utolsó fokára esett. A Balogh Endre által egy interjúban közölt adatok tehát, miszerint Lederer Chemnitzben született, és Oroszlán aszcendense volt, tévesek. A Kalo Jenő által készített interjú a YouTube-on hallgatható meg: [youtube.com/watch?v=38Oj_xE58os](https://www.youtube.com/watch?v=38Oj_xE58os) (2017. október 15.). A Ledererre vonatkozó rész 3:44–3:56 között hallható. A H. M. monogram természetesen Horthy Miklóst jelöli. Hogy a hajnali 1 órás születési időpont hiteles adat vagy asztrológiai spekuláció terméke-e, nem tudom. Az egész órás időpont

Forrásai felsorolásánál Baktay említés nélkül hagyja a két 1942 előtt megjelent magyarországi asztrológia-tankönyvet. Van Trompnál valóban nem sok használható információt találhatott Baktay, ám Györffy László tankönyvével kapcsolatban Kecskés Péter megfogalmazza azt az „egyes vélekedések szerint”-i vádat, hogy *A csillagfejtés könyve* „egy részét” valójában Györffy írta.²¹ Így talán nem érdektelen összevetnünk a két munkát. Györffy könyvét egy asztrológiatörténeti áttekintéssel kezdi (A 37–52. o.), ami Baktaynál teljesen hiányzik. Györffy külön hangsúlyt helyez az asztrológia működésének fizikai magyarázatára és bizonyítékaira (14–18. o.), ami Baktayt szintén hidegen hagyja. Baktay minden bizonnyal ismerte Györffy könyvét: a külső megjelenés leírásánál hivatkozik Wagner, Mussolini és Gömbös Gyula aszcendensére is (CsK 214. o.) – mind a három képlet példahoroszkópként szerepel Györffy könyvében (A 269–276., 281–284., 292–293. o.).²² Ugyanakkor Mussolini és Hitler horoszkópját eltérő időponttal használja Györffy és Baktay, így nem egyszerű átvételről van szó. Mind Györffy, mind Baktay a francia Julevno (Jules Eveno, 1845–1915) alapján közli az orbisok táblázatát (A 108. o., CsK 346. o.), ahogy fényszöglistájuk is ugyanaz (A III. o., CsK 58., 96. o.). A kvintil és a bikvintil használatát Baktay csak az *Asztrológiai prognózis*ban vezeti be (AP 28. o.), amerikai asztrológusokra hivatkozva – láthatóan nem tudta, hogy valamennyi félfényzőg ugyanúgy Johannes Keplertől (1571–1630) származik.²³ Az egyes jelek külső megjelenésének leírásánál valóban sok szó szerinti párhuzam található Györffy és Baktay között (A 143–151. o., CsK 212–213. o.). Az égitestek jelekben és házakban elfoglalt helyzetének leírásánál is találunk hasonlóságokat a két könyv között, de különbség is legalább annyi van. Kisebbség, ám jelentős eltéréseket más helyen is találunk: Györffy helyesen közli a szerencsepont kiszámítását, Baktay hibásan (A 102. o., CsK 103. o.); Baktay állócsillaglistája pedig sokkal részletesebb, mint Györffyé (A 104. o., CsK 177–181. o.). Ezenkívül Györffy erőteljesebben támaszkodik a horoszkóp-értékelés Morin és Schwickert szerinti szigorú szisztémájára, mint Baktay. Másrészt Baktaynál kifejtésre kerülnek az asztrológia olyan területei, amelyeket Györffy meg sem említ (prognosztika, mundánasztrológia). Mindezek alapján,

.....
 ugyanakkor az utóbbit valószínűtlenné teszi: az asztrológusok által pontosított adatok rendszerint percre és másodpercre pontosak. Így valószínűbb, hogy Horthy valós születési idejével van dolgunk. Az Schr.-rel jelzett harmadik személyt nem sikerült azonosítanom. A cédulán található információk forrása minden kétséget kizárólag maga Lederer. Erre nem csak a német nyelv és Lederer saját születési adata enged következtetni. Lederer egy 1939-es interjúban a Kos 19° és az Ikrek 27° fontosságát hangsúlyozta a mundánasztrológiában. KENESSEY Péter: i. m. A cédula első két sorában pontosan ez a két tengely szerepel.

²¹ KECSKÉS Péter: i. m., 308.

²² Gömbösnek a Györffy által felállított horoszkópja egy évvel később a *Pesti Napló*ban is megjelent. KONKOLY Kálmán: „Egy magyar asztrológus augusztusban kiszámította Gömbös Gyula halálát. Györffy László, a diplomás asztrológus beszél a csillagos ég titkairól, a zsebtolvajokról és a szebb jövőről.” *Pesti Napló*, 87. évf., 262. sz., 1936. november 15., 14.

²³ Kepler fényszögtanának a legvilágosabb összefoglalása: DAVID JUSTE: „Musical Theory and Astrological Foundations in Kepler: the Making of the New Aspects.” In LAURENCE WUIDAR (ed.): *Music and Esotericism*. Leiden, Boston, Brill, 2010. (Aries Book Series; 9) 177–195.

anélkül, hogy kizárnám a kisebb átvételeket Baktay részéről, a Györffy és Baktay közti írói együttműködés legendáját nem tartom megalapozottnak.

A plágiumvádát a másik oldalról is megfogalmazták: a *Kapu* című folyóirat 1989. augusztusi számában egy h.r.l. monogram mögé rejtőző asztrológus azt írta, véleménye szerint van Tromp könyvének is Baktay a szerzője.²⁴ Ez az állítás nem igényel olyan részletes vizsgálatot, mint az előző. Van Tromp könyve nemcsak stílusát tekintve nagyon különböző, hanem tartalmára nézve is lényegesen egyszerűbb, jó-szerével csak a tizenkét állatövi jel leírását tartalmazza. Ugyanakkor a Vehlow-féle házrendszert használja, és nagy hangsúlyt fektet az asztrológia biokémiai vizsgálatokkal történő igazolására – mindkettő idegen volt Baktaytól. Másrészt van Tromp személyét ma már biztonsággal azonosítani tudjuk,²⁵ így a szerzők azonossága kizárt.

Mi az asztrológia?

Az asztrológiával kapcsolatban a legalapvetőbb és legérdekesebb kérdés, hogy tulajdonképpen mi is az, hogyan működik, és mire jó. Baktay *A csillagfejtés könyvét* rögtön egy történetileg nem megalapozott definícióval kezdi (CsK 5. o.), miszerint régen az asztrológia jelentette volna a csillagokkal foglalkozó tudomány egészét, magában foglalva az asztronómiának nevezett csillagászatot is. A szóhasználattal kapcsolatos állítás történetileg nem állja meg a helyét, ám híven tükrözi Baktay véleményét: az asztrológia egy ősi, elfeledett ismeretanyag, mely a tudás teljességét közvetíti, és ezért meg- és elismerésre méltó. Baktay szerencsére eltekint az asztrológia történetének bemutatásától. A bevezetésben olvasható egy-két adat arra utal, hogy ez nem sikerült volna tökéletesen. Ma már tudjuk például, hogy a Johannes Regiomontanus (1436–1476) által népszerűsített házrendszert nem ő találta fel.²⁶ Azt a Baktaynál szintén olvasható legendát (CsK 13. o.), miszerint Regiomontanust a pápa Regensburg püspökévé nevezte ki, már Ernst Zinner (1886–1970) megcáfolta 1938-as életrajzában, mely máig alapműnek számít.²⁷ Ezt az adatot Baktay azért szerepeltette, hogy megmutassa: az asztrológia igenis összeegyeztethető a keresztény hittel. Ez a szempont a Horthy-kori konzervatív, keresztény Magyarországon egyáltalán nem volt elhanyagolható, így Baktay Aquinói Szent Tamást és Schütz Antal dogmatikáját idéző apológiában igyekszik megnyugtatni az olvasót. Ám Baktay téved, amikor az állítja, hogy a katolikus egyház soha nem tiltotta az asztrológia gyakorlását. V. Sixtus pápa (ur. 1585–1590) 1586. január 5-én kelt *Coeli et terrae crea-*

²⁴ „Raoul Wallenberg horoszkópja. I. rész”. *Kapu*, 2. évf., 8. sz., 1989. augusztus. 57–61., 59.

²⁵ VESZPRÉMY Márton: „Asztrológusok a 20. századi Magyarországon a rendszerváltásig” (megjelenés alatt)

²⁶ Heinrich HERMELINK: „Tabulae Jahen”. *Archive for History of Exact Sciences*, 11., 1964/2. 108–112.

²⁷ Ernst ZINNER: *Regiomontanus: his Life and Work*. Transl. by E. BROWN. Amsterdam, Elsevier, 1990. (Studies in the History and Philosophy of Mathematics; 1) 150.

tor Deus kezdetű bullájában az asztrológia gyakorlását szigorúan az időjárás előrejelzésével, a hajózással és az orvostudomány gyakorlásával kapcsolatos területekre szűkítette le. A tiltást VIII. Orbán pápa (ur. 1623–1644) 1631. április 1-én *Inscrutabilis iudiciorum Dei altitudo* kezdetű bullájában megújította, és még tovább szigorította.

Az asztrológia működési elvének definiálásában Baktay közéleti képvisel a materialista és a mágikus-okkult szemlélet kötött. A legtöbb korabeli szerzővel egyetértésben úgy gondolja, hogy az égitestek hatásának alapja az általuk kibocsájtott sugárzás, de ezt mégsem tekinti teljesen azonosnak a fizika által vizsgált, mérhető jelenségekkel. Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy az asztrológiában nem elhanyagolható szerepe van a „misztikának” – mint később kiderül, ezalatt az intuíciót érti.²⁸

A tudomány és az asztrológia kapcsolatát tárgyalva Baktay megállapítja, hogy az asztrológia tudományos cáfolata mind a mai napig hiányzik (CsK 9. o.). Ebben teljes mértékben igaza van, bár nyugodtan hozzátehetjük, hogy az asztrológia tudományos igényű bizonyítása ugyanúgy mind a mai napig várat magára. Ugyanakkor a továbbiakban Baktay olyan lényeges kritériumokat fogalmaz meg az asztrológia tudományos vizsgálatával kapcsolatban, amelyek máig nem vesztek aktualitásukból. Érdemes szó szerint idézni: „Tudományosan helytálló vélemény csak az olyan lehet, amely a szóban forgó tárgyat a rendelkezésre álló eszközök segítségével előbb megismerni igyekszik, tételeit aláveti a tudományos kritika ellenőrzésének, kísérletek révén próbára teszi az állítások helytálló vagy tarthatatlan voltát, s amikor már minden lehető szempontból lelkiismeretesen lemérte, megvizsgálta a felmerült kérdés egész komplexumát, akkor szűri le az összegezett ítéletet.” (CsK 8. o.)

Baktay több helyen is hangsúlyozza, hogy az asztrológiai állítások és eljárások végső mércéje csakis az empirikus vizsgálat lehet. Ha az asztrológia kiállja a gyakorlat próbáját, akkor működik, ha nem, akkor nem. Ez ugyanakkor azt is jelenti, hogy amíg a tudományos vizsgálatok nem történtek meg, nem mondhatunk hiteles véleményt róla. Baktay két másik szempontra is felhívja a figyelmet: „Az asztrológia igazi kritériuma önmagában van. A saját rendszere és eljárásai alapján kell alávetni a vizsgálatnak, hogy eredményei mennyiben helytállóak. Így világos képet nyerhetünk értékéről és fogyatékoságairól is. Mert mi tagadás, az asztrológiának éppúgy megvannak a gyöngye pontjai, mint minden emberi igyekezetnek. Ezek a fogyatékoságok ugyan részben annak tudhatók be, hogy a modern asztrológia sok tekintetben még tapogatózik, amikor az ősi, de veszendőbe ment ismereteket rekonstruálni akarja. De különben a komoly asztrológusok sem állítják, hogy ismeretrendszerük tökéletes és hiánytalan volna. Még nagyon sok a tennivaló ezen a téren is és az asztrológia, mint minden emberi tudás, fejlődő és fejleszthető.” (CsK 15. o.)

Baktay egyrészt azt hangsúlyozza, hogy az asztrológiát a saját állításainak megfelelően kell ellenőrizni. Kellő asztrológiai képzettséggel nem rendelkező kutatók leegyszerűsítő vizsgálatai bizonyíthatnak vagy cáfolhatnak akármit anélkül, hogy

²⁸ *Asztrológiai elemek* című könyvükben Friedrich Schwickert és Adolf Weiß is hangsúlyozzák, hogy az asztrológus tanulónak az éles elme és a jó ítélőképesség mellett intuícióval is rendelkeznie kell – a szerzők szerint a háromból talán ez a legfontosabb. Friedrich SCHWICKERT – Adolf WEISS (1998) 14.

annak az asztrológia komplex rendszerével kapcsolatban bármilyen relevanciája lenne. Michel Gauquelin (1928–1991) az 1950-es években azt értékelte, hogy a Mars a horizonthoz képest milyen helyzetben áll híres sportolók horoszkópjában.²⁹ Carl Gustav Jung (1875–1961) svájci pszichológus 1952-es tanulmányában azt vizsgálta, hogy az aszcendens, a deszcendens, a Nap, a Hold, a Mars és a Vénusz együttállásai és szembenállásai milyen gyakran fordulnak elő házaspárok horoszkópjai között.³⁰ Mindkét vizsgálat leegyszerűsítő módon fogalmaz meg olyan összefüggéseket, amelyeket ilyen formában soha semmilyen asztrológus nem állított.³¹ Baktay 1942-es könyvében természetesen még nem említhette ezeket a kísérleteket.

Baktay másik fontos megállapítása, hogy az asztrológia nem kész, tökéletes rendszer, hanem fejlesztendő és fejleszthető alapkoncepció. Egyetlen asztrológiai technika vagy vélemény cáfolata még nem hitelteleníti a teljes rendszert, melynek potenciális lehetőségei túlmutathatnak a jelen asztrológiai gyakorlatán.

Baktay ugyanakkor nagyon helyesen felhívja a figyelmet az asztrológia nyújtotta lehetőségek határaitra is: a horoszkópból nem állapítható meg a született személy neve, ahogy társadalmi helyzete sem (CsK 26. o.). Ezekkel az állításokkal a mai asztrológusok is egyetértenének, sőt, valószínűleg ugyanilyen szkeptikusok lennének a hivatás vagy a szexuális irányultság megítélésekor (bár Baktay ezzel a két területtel kapcsolatban még nem int óvatosságra). Baktay számára a horoszkóp elsősorban önismereti eszköz (CsK 27. o.), mely a sorsról csupán nagy vonalakban tájékoztat: csak annyiban, amennyiben a sors az ember jellemének a függvénye (CsK 29. o.).³²

²⁹ Gauquelin 1955-től kezdődően számos publikációban foglalkozott a kérdéssel.

³⁰ Carl Gustav JUNG: „Synchronizität als ein Prinzip akausaler Zusammenhänge.” In *Naturerklärung und Psyche*. Zürich, Raschner, 1952. (Studien aus dem C. G. Jung-Institut 4.)

³¹ Jellemző, hogy mindkét vizsgálatot pszichológus végezte. A 20. században az asztrológiát figyelemre méltató tudósok jellemzően pszichológusok voltak. Harmadik példaként Fritz Riemann (1902–1979) említhetjük, akinek egyik asztrológiakönyve magyarul is megjelent: Fritz RIEMANN: *Útmutató asztrológia: egy pszichoanalitikus gondolatai és tapasztalatai*. [Ford. MÉSZÁROS Csilla]. Budapest, Könyvfakasztó, 2002. Mindez az érdeklődés arra mutat, hogy az asztrológia tudományos igényű vizsgálatából valószínűleg a pszichológia profitálhatná a legtöbbet: az asztrológia által kínált személyiségleírás részletesebb és sokoldalúbb, mint azok a módszerek, amelyek jelenleg a pszichológia rendelkezésére állnak.

³² A Baktay által idézett mondás: „Az ember sorsa: a jelleme.” nagyon közel áll az Alan Leo (eredetileg William Frederick Allan, 1860–1917), a modern asztrológia egyik szülőatyja által gyakran hangoztatott nézethez, miszerint „Character is destiny.” Alan Leo ugyan nem szerepel Baktay forráslistáján, ám Friedrich Schwickert is említi és Györfly László bibliográfiájában is szerepel, Eduard Lederer pedig szó szerint idézett tőle, így Baktay előtt sem lehetett teljesen ismeretlen. (Leo könyvei német nyelven is elérhetőek voltak.) Friedrich SCHWICKERT – Adolf WEISS (1998) 9., GYÖRFFY László: i. m. 308–309., „Horoszkóp-iskola”. *Szimbázi Élet*, 1935, 43. sz. 209–224; 220.

Az ég matematikája

A *csillagfejtés könyvében* a bevezetést egy, a csillagászati alapismereteket taglaló fejezet követi, a harmadik nagy egység pedig a horoszkóp kiszámításáról szól. A csillagászati rész logikusan felépített és áttekinthető. Baktay itt olyan közkeletű félreértéseket is tisztáz, miszerint például az asztrológia az évszázadok óta meghaladott geocentrikus világméretet használja. Ahogy a szerző rámutat: a horoszkóp az égitestek Földhöz viszonyított helyzetét rögzíti, mely független az alkalmazott csillagászati világméretől (CsK 35. o.). A fejezet szövegébe csupán egy-két kisebb hiba csúszott: például, amikor a zónaidő magyarországi bevezetésének dátumát 1891. október 1. helyett a két számot felcserélve január 10-ként adja meg (CsK 81. o.), vagy hogy Baktay a precesszió ciklusának értékét pontosan 25 920 évnek tekinti.³³ A fejezetben tévedésből két horoszkóp-ábrán is 1906 szerepel 1896 helyett (CsK 75–76. o.).

A horoszkóp felállításáról szóló rész azonban komoly félreértéseket tartalmaz. Baktay a korszak legtöbb asztrológusához hasonlóan a Placidus nevét viselő házrendszert használja példahoroszkópjaiban és a könyv végén közölt háztáblázatokban is.³⁴ Azonban a házrendszert bemutató ábra és a hozzá tartozó leírás (CsK 71–72. o.) téves: nem a Placidus-házrendszert ábrázolja, hanem valójában az Alcabitius és a Regiomontanus furcsa keveréke. Ez egy súlyos hiba, ám az oka érthető: a házrendszerek történetének és matematikájának tudományos kutatása John David North (1934–2008) 1984-es alapmonográfiájával vette kezdetét.³⁵ Az ezt megelőző időszakban az asztrológusok az egymástól átvett, sok esetben hiányos vagy téves értesüléseket hasznosították.

Az asztrológia területei

A *csillagfejtés könyve* fennmaradó fejezetei a születési horoszkópok értékelésével foglalkoznak. Az asztrológia egyéb ágait és területeit nem vagy alig említi a szerző. A prognosztikai eljárások csak említés szintjén kerülnek ismertetésre; ezeket Baktay egy külön műben kívánta részletezni. Az orvosi asztrológia, amit Baktay láthatóan nem önálló területnek tekint, hanem a születési asztrológia függelékének, egy rövid, nem egészen háromoldalas összefoglalást kapott (CsK 156–159. o.). Emberek

³³ A valós érték 25 770 körüli.

³⁴ A Placidus-házrendszer 20. századi és jelenleg is tartó népszerűsége annak a ténynek köszönhető, hogy az asztrológia 19. századi újjászületése az Egyesült Királyságból indult ki, ahol a rendszer elfogadásra talált. Francis Wright, a tanítványa, John Partridge (1644–1715), Richard Kirby (1649–1693?) és John Whalley (1653–1724) ezt a házrendszert használta. J. D. NORTH: *Horoscopes and History*. London, Warburg Institute, University of London, 1986, 21. Partridge és Whalley a házrendszer népszerűsítői közé tartoztak. Patrick CURRY: *Prophecy and Power: Astrology in Early Modern England*. Cambridge, Polity Press, 1989, 83.

³⁵ J. D. NORTH: i. m.

horoszkópjainak egymással történő összevetése, a szinasztria (kapcsolati asztrológia) csak egy félmondatos említést kapott a házasság kérdésén belül (CsK 222. o.). A politikai vagy mundánasztrológia egy Brandler-Prachttól átvett kétoldalas ország- és városlistában merül ki az utazások kérdésének tárgyalásánál. Szerencsére Baktay részletesebben is visszatért erre a bővebb kifejtést érdemlő, önálló területre a második könyvében. A kérdő- és az elekciós asztrológia teljesen ismeretlen volt Baktay számára. A kérdőasztrológiával (pontosabban azzal, amit Baktay annak gondolt) egy rövidke fejezet foglalkozik az *Asztrológiai prognózis* című második könyvében.

A horoszkóp elemzése

A *csillagfejtés könyve* gerincét a születési horoszkópok kifejtésének alapos és részletes tárgyalása adja. Baktay rögtön egy fontos és érdekes kérdésben kénytelen állást foglalni: pontosan mi számít a születés pillanatának? Amikor a gyermek kibújik az anya hasából? Amikor felsír? Vagy amikor elvágják a köldökszínort? Az asztrológusok többségével ellentétben Baktay a keleti hagyományra hivatkozva nem a felsírást, hanem a köldökszínor elvágását tartja a kitüntetett pillanatnak (CsK 79. o.). A kérdés azonban pusztán elméleti, ugyanis az asztrológus soha nem tudhatja, hogy az az adat, amit kézhez kap, tulajdonképpen *minek* is az időpontja. Ehhez járul az a tény, hogy a közölt adat gyakran csak megközelítőleges vagy kerekített érték, ami relativizálja a kérdés gyakorlati fontosságát, másrészt megmagyarázza, hogy miért van szükség a horoszkóp ellenőrzésének vagy pontosításának eljárására.

A technikai részhez hasonlóan a kifejtést tárgyaló fejezetek is logikusan felépítettek; a tanuló hasznos szempontokat kap a horoszkóp értelmezéséhez (amit természetesen ennek ellenére sem lehet könyvből, egyetlen példán megtanulni). Baktay egyedül akkor fut bele hibákba, amikor az ókori asztrológiai tanok 20. századi csökevényeit ismerteti. Így a szerencsepont ismertetésénél csak az ókori szabály felét közli, így történetietlen módon egy szerencsepont helyett kettőt használ a horoszkópban (CsK 103. o.). A szövegben szereplő másik öt „érzékeny pontot” azonban nem csak véletlenszerűen említi Baktay: a gyakorlatban is használta őket.³⁶ A terminusok ismertetése kimarad a könyvből, mivel azok a 20. századra már kikoptak a nyugati asztrológiából. A dekanok tárgyalásánál Baktay a hellenisztikus és az indiai dekanok helyett egy harmadik, történetileg soha senki által nem használt rendszert közöl (CsK 156. o.). A hyleg és az anaréta eredeti kontextusából kiszakítva jelenik meg, ahogy a 20. századi szerzőknél általában. A hyleg meghatározására már az ókori és az arab asztrológusok között is többféle eljárás létezett, így a Baktay által közölt elv nem tekinthető különösebben hibásnak (CsK 174–175. o.).

³⁶ HMA Ad/5892.11–2013. Ebben a horoszkópban a kettő helyett csak egy szerencsepont van berajzolva – éppen az, amelyik nem felel meg az ókori asztrológia szabályának. Hogy a sokféle lehetséges „érzékeny pont” közül miért éppen a képletbe berajzolt ötre esett a választás, annak prózai oka van: ezek vannak feltüntetve az előre nyomtatott horoszkóp-ábra alján.

Fontos állásfoglalás Baktay részéről, hogy az Uránuszt, a Neptunuszt és a Plútót a Vízöntő, a Halak és a Skorpió (társ)uralkodó bolygójának tekinti, sőt az Uránusznál még az exaltáció helyét (Skorpió) is megadja. Míg a három új bolygó domicíliumait egyetemlegesen elfogadta a modern asztrológia, addig az utolsó információval máig nem tudott mit kezdeni.

Baktay szemléletmódjára nagyon jellemző, hogy az állatövi jeleket egy fejlődési sor lépcsőfokainak tekinti, és ekként is tárgyalja. Jellemléírásai azonban meglehetősen elvontak: a hétköznapi élethez nem sok közük van; az asztrológus tanuló kevés hasznukat veszi, ha hús-vér emberekkel és hétköznapi problémáikkal kerül szembe.

Példahoroszkópok

Az asztrológia-tankönyvekben közölt példahoroszkópok számából mindig lemérhető, hogy a szerző mekkora praxissal rendelkezett. Az 1. századi Manilius *Astronomicájában*, illetve Ptolemaiosz 2. századi *Tetrabüblösében* egyetlen példahoroszkópot sem találunk. A 4. századi Firmicus Maternus *Mathesisében* egyetlen képletet közöl. Ennek oka az, hogy a három szerző egyike sem volt gyakorló asztrológus. Ezzel szemben a 2. századi Vettius Valensnél 120-nál is több példahoroszkópot találunk.

A kevés gyakorlattal rendelkező asztrológusokhoz hasonlóan Baktay is kisszámú példahoroszkópot közöl: a számításhoz és a kifejtéshez használt 1896-as példán³⁷ kívül mindössze négyet: Goethe, Napóleon, Hitler és Mussolini horoszkópját. A négy személyből három Skorpió aszcendenssel látta meg a napvilágot. Talán nem véletlen a választás: tudjuk, hogy magának Baktaynak is ebbe a jelbe esett az aszcendense.³⁸ Ennek fényében megfogalmazható az a feltételezés, hogy Baktay jellemrajza a Skorpió jelről egyfajta önvallomásként is olvasható. Külön érdekesség, hogy *A csillagfejtés könyve* 1989-es kiadásakor – nyilván a politikai semlegesség kedvéért – Hitler és Mussolini képletét kihagyták a könyvből, helyette Paul von Hindenburg és Mahátmá Gándhí horoszkópja került be. Ez utóbbi példa, bár bizonyosan minden indológus számára kedves, sajnos téves. Gándhí nem 11:12-kor született, hanem napkelte után mintegy 75 perccel, aszcendense így nem Nyilas, hanem Mérleg.³⁹

³⁷ Személyét – ha egyáltalán valóban létező emberről van szó – nem sikerült azonosítanom. Baktay utalásai szerint az illető egy tengerészeti akadémia igazgatója lett volna, ám ilyen a trianoni béke után nem működött Magyarországon. BAKTAY Ervin (1989) 195.

³⁸ Részletesen lásd a Függelékét. Baktay Skorpió aszcendensére külön is utal emlékirataiban. BAKTAY Ervin: *Homo ludens: emlékeim nyomában*. Szerk. HEGYMEGI KISS Áron. Budapest, Iparművészeti Múzeum, 2013. (Bibliotheca Hungarica artis Asiaticae; 4) 44.

³⁹ Goethe horoszkópja a *Dichtung und Wahrheit*ben saját maga által közölt déli időpontra van felállítva. Ez azonban még nem jelenti azt, hogy a képlet teljesen pontos, a költőfejedelem ugyanis halva született, és csak a többszöri újraélesztési kísérlet után sírt fel. Johann Wolfgang von GOETHE: *Életemből*:

Baktay hagyatékában kevés horoszkóp őrződött meg, ami szintén a széles körű praxis hiányára utal. A családtagok és barátok horoszkópjai mellett csak egy-két ismert ember neve bukkan fel: Haranglábi Nemes József (1889–1976) festő,⁴⁰ Tolnay Klári (1914–1998) színésznő,⁴¹ Richter Ilona (1928–) grafikus.⁴² Felvinczi Takács Zoltán (1880–1964) művészettörténész, a Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum első igazgatója horoszkópját már 1946 novemberében felállította,⁴³ és később is levelezett vele az aktuális bolygóállásokról.⁴⁴ Munkatársai közül megtaláljuk még Major Gyulának (1904–1980), a japán gyűjtemény gondozójának horoszkópját.⁴⁵ Az egyetlen horoszkóp, mely nem személyes ismerőstől származik, Guglielmo Marconi (1874–1937) olasz fizikus és mérnök képlete.⁴⁶

Asztrálmítosz

A *csillagfejtés* könyvének utolsó fejezete az „asztrológiai világszemléletről” szól. Ennek első része valójában egy mundánasztrológiai egység, mely az aiónokról, az asztrológiai történelemszemlélet durván 2000 éves korszakairól szól, melyeket az asztrológia a precesszió jelenségével magyaráz. Az egyik legérdekesebb asztrológiai elmélet értelmezése során Baktay párhuzamot von a keresztény középkort magában foglaló Halak-korszak és Jézus alakja között (CsK 302–303. o.), mintegy megelőlegezve ezzel Carl Gustav Jung *Aión* című, 1951-es monográfiájának egyik gondolatát.⁴⁷

.....
költészet és valóság. [Ford. SZÖLLŐSY Klára.] [Budapest], Magyar Helikon, 1965, 12. Napóleon esetében sem rendelkezünk pontos születési időponttal, róla is csak annyit tudunk, hogy dél körül született. A Skorpíó aszcendens mindenesetre biztos. Hindenburg és Hitler horoszkópja a hiteles születési időpontra van felállítva. Mussolini horoszkópja esetében a Baktay által közölt 13:45 véleményem szerint asztrológiai szempontból pontosabb, mint az általánosan használt 14:00. A Skorpíó aszcendens itt sem kétséges. Az 1989-es kiadásba bekerült új horoszkópok is Baktay anyagából származnak. Gándhí horoszkópjának forrása talán Friedrich Schwickert és Adolf Weiß tankönyvsorozatának harmadik tagja, a *Die Astrologische Tektonik*, vagy, ami még valószínűbb, Schwickert forrása, Karl Frankenbach, a *Mensch und Kosmos* című folyóirat 1925 márciusi számában. Friedrich SCHWICKERT – Adolf WEISS: *Asztrológiai szerkezetten: Tektonika.* [Ford. SZEPESI János] Budapest, Sindbad, 1999. 134–139.

⁴⁰ HMA Ad/5892.16–2013

⁴¹ HMA Ad/5892.23–2013. A horoszkóp az anyakönyvben szereplő július 17. helyett július 18-ra van felállítva. Az anyakönyv nem tartalmaz születési időpontot. Budapest IX. kerület 1914. évi születési anyakönyv 1628. sz.

⁴² HMA Ad/5892.27–2013

⁴³ Fennmaradt Baktay 1946. november 12-i levele. HMA A2502/1. A horoszkópára nem maradt fenn.

⁴⁴ Fennmaradt Baktay datálatlan levele, melyben az 1954–1955-ös asztrális hatásokról ír. HMA A4998.

⁴⁵ HMA Ad/5892.26–2013

⁴⁶ HMA Ad/6101.23–2017

⁴⁷ C. G. JUNG: *Aion: Untersuchungen zur Symbolgeschichte.* Zürich, Rascher, 1951.

A fejezet második fele egy, a tárgyhoz lazán kapcsolódó értekezés, amelyben Baktay az ősmagyar mitológiát elemzi az asztrológia segítségével.⁴⁸ Ezzel zárul *A csillagfejtés könyve*.

Prognosztika

Baktay már *A csillagfejtés könyvében* utalt rá, hogy a prognosztikai eljárásokat egy külön, második könyvben tárgyalná részletesen. A mű kézirata már 1946. augusztus 1-én készen állt,⁴⁹ ám a szerző életében nem jelenhetett meg. A világháború utáni években az emberek örültek, ha étel jutott a tányérjukra és tető a fejük fölé, 1949 után pedig a kommunista államhatalom materialista ideológiájával ellentétes asztrológia a tiltott és a túrt szféráinak határán mozgott. Az *Asztrológiai prognózis* végül 2001-ben láthatott napvilágot. Ez önmagában örvendetes tény, ám a kötetre ráfért volna még egy végső lektorálás: az olvasó zavaróan gyakran találkozik elírásokkal, hibás gépeléssel. Már ha egyáltalán fel tud hajtani egy példányt a műből. Az *Asztrológiai prognózis* ugyanis, a kis költségvetésű és példányszámú asztrológiai kiadványokhoz hasonlóan, valószínűleg soha nem került kereskedelmi forgalomba – sem az Országos Széchényi Könyvtár (mely elvben minden Magyarországon megjelent könyvből kötelespéldányt kap), sem a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár nem rendelkezik példánnyal a műből.

Baktay a prognosztikai eljárások igazolásánál ugyanazt az érvet használja, amely a középkor évszázadaiban olyan jól bevált: az emberek természetesen rendelkeznek szabad akarattal, de nagyon kevesen élnek vele; az emberek többsége megadja magát a csillagok befolyásának (Baktay másként fogalmaz: a legtöbb embert elragadja a karmája). (AP 15. o.). Éppen ezért használhatók az asztrológia prognosztikai eljárásai.

Baktay a szekunder direkciónál „1 nap = 1 év” kulcsának igazolásaként bibliai szöveghelyekre hivatkozik (4Móz 14,34, Ezék 4,5). (AP 19. o.). A gondolatmenet korántsem példa nélküli: a 17. századi francia asztrológus, Jean-Baptiste Morin (1583–1656) monumentális *Astrologia Gallicájának* 22. könyvében a primer direkciónál az Ezék 14,34, a szekunder direkciónál az Ezék 4,4–6 helyekre hivatkozik.⁵⁰

⁴⁸ Baktay hasonló asztrológiai mítoszlemezést alkalmazott az *India művészete* című könyvében és később részletesebben az eddig még kiadatlan első londoni előadásában. BAKTAY ERVIN: *India művészete: a történelem és művelődés keretében az őskortól a XX. századig*, I. k. 3. kiad. Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1981. (Képzőművészeti zsebkönyvtár) 35–39., HMA Ad/4697.1. Baktay tehát az asztrológiai szemléletet a művészettörténeti elemzésben is alkalmazta.

⁴⁹ HMA Ad/6103–2017

⁵⁰ Jean-Baptiste MORIN: *Astrologia Gallica*. Budapest, Azimut 2000 Bt., 2004, 202. A magyar fordítás az eredeti mű 22. könyvét tartalmazza és válogatást a 2., 13., 15., 17., 18., 20., 23., és 24. könyvekből. A magyar fordítás James Herschel Holden (1926–2013) angol fordításából készült, és sajnos meglehetősen gyenge színvonalú, helyenként az érthetlenség határáig.

A prognosztikai módszerek ismertetésénél Baktay a primer direkciónak méltatlanul kevés teret szentel; a szekunder direkciót láthatóan jobban kedveli. A primer direkciós számításokat még a második könyvben sem közli teljesen: az aszcendens és az MC-direkciókra közelítő eljárást ad, az interplanetáris direkciók teljesen kimaradnak. Baktay oldalakon keresztül indokolja a döntését: a hosszas számítások elvehetik az olvasó kedvét, a számítások közlésével a könyv hosszabb és emiatt drágább lenne, kevesebben engedhetnék meg maguknak. Ezenkívül Baktay a primer direkció használhatóságát is kétségbe vonja. A szerző döntése valójában a számítások összetett voltának a számlájára írható, és ebben sajnos igazat kell adnunk neki: a számítógép előtti korszakban a primer direkció valóban nem volt alkalmas arra, hogy az asztrológus mindennap dolgozzon vele. Szintén a számítási nehézségek és a kombinációs lehetőségek sokfélesége tehető felelőssé azért a Baktay által közölt, teljesen megalapozatlan véleményért, miszerint csak az aszcendens, az MC, a Nap és a Hold direkciói fontosak, és ehhez képest minden más horoszkópelem irányítása másodlagos jelentőségű (AP 33–34. o.). Ugyanakkor Baktay már *A csillagfejtés könyvének* a bevezetőjében megfogalmazta azt a nagyon fontos szabályt, hogy utólag a legtöbb életeseeményre lehet direkciót találni, ám a direkciók egyáltalán nem minden esetben hoznak életeseeményt (CsK 30. o.). Ez a gyakorlati tapasztalat által igazolt megfigyelés arra hívja fel a figyelmet, hogy az asztrológiai prognózist nem lehet kizárólag a direkciókra építeni. Szükség van egyéb támpontokra: például a revolúciókra.

Baktay az általa kissé lenézett szolár és lunár után a Jupiter-revolúciókra is kitér. Helyesen értékeli a Jupiter-visszatérések fontosságát, ám itt a gyakorlati tapasztalat hiányának csapdájába esik. Elbizonytalanodik, hogy vajon a Jupiter-visszatérés érvényessége a revolúció pillanatában kezdődik-e, vagy már 6 évvel hamarabb. Baktay az utóbbi mellett teszi le a voksát, ám ezzel önellentmondásba keveredik, mert korábban hasonló helyzetben a szolárnál a revolúció pillanatát tekintette kezdőpontnak. A Jupiter-revolúciónál Baktay egy másik, valós problémával is szembekekerül, ami a szolárnál nem merült fel: a Jupiter retrográd mozgása miatt bizonyos horoszkópoknál egy új 12 éves időszakot nem egy, hanem három Jupiter-revolúció vezet be. Ez három, teljesen különböző horoszkóp. Vajon melyik az érvényes? Baktay a legelső visszatérés érvényessége mellett dönt.

A direkciók és a revolúciók mellett Baktay bemutatja és dicséri a profekciót is. Az a tény, hogy a módszer által nyújtott jóslatok 12 évente pontosan megismétlődnek, láthatóan egyáltalán nem zavarta.

A praxis hiánya

A nyugati szakirodalomban olvasható ismereteket Baktay két könyvében lelkiismeretesen bemutatta és logikusan rendszerezte. Könyveinek gyenge pontjai azok a részek, ahol ellentmondást, eltérő véleményeket talált forrásaiban. Mivel maga nem

rendelkezett évekre visszamenő, kiterjedt asztrológusi praxissal, ezeket a helyzeteket nem tudta feloldani. Ilyen esetekben a biztonság kedvéért minden véleményt rögzített, és tartózkodott azok értékelésétől.

Ilyen látványos bizonytalankodást találunk a szolárrevolúcióról szóló részben is. Kellenek-e egyáltalán házcsúcsok a szolárba? És ha igen, vajon a születési helyre vagy a tartózkodási helyre kell felállítani a horoszkópot? (AP 102. o.) A hasonló problémák másik lehetséges megoldása az egész kérdés jelentőségének relativizálása. A *csillagfejtés könyvében* a különböző házrendszerek kérdését azzal a (történetileg nem megalapozott) véleménnyel intézte el, hogy egy olyan nagy asztrológus, mint Kepler mit sem törődött a házakkal (CsK 74. o.).⁵¹ Ezek a kérdések mind megválaszolhatók lennének gyakorlati alapon, ám a szükséges gyakorlat hiányában a hasonló helyzetekben éppen az empirikus vizsgálat fontosságát hangsúlyozó Baktaynak kellett visszavonulót fújnia.

Hasonlóan a széles körű személyes tapasztalatok hiánya tehető felelőssé azért, amikor Baktay fél mondatokkal intéz el olyan kérdéseket, mint a primer direkcio jelentősége vagy a horoszkóp és a külső megjelenés kapcsolata.⁵²

Mundánasztrológia

Baktay második könyvének egyik legértékesebb fejezete a politikai asztrológia világába kalauzolja az olvasót. A szerző túllép az országoknak és városoknak *A csillagfejtés könyvében* is közölt állatövi hozzárendelésén, amiben a mundánasztrológia általában ki is szokott merülni, és elkezd horoszkópokkal dolgozni. Baktay csatlakozik ahhoz a legalább öt évszázados hagyományhoz, amely Magyarországot a Nyilas jelhez rendeli hozzá⁵³ – bár ezt történetileg téves módon Ptolemaioszig vetíti vissza.⁵⁴ A történelmi Magyarország horoszkópját igen logikus módon Szent István koronázásával azonosítja, ám ezt a képletet nem kísérli meg rekonstruálni. Ehelyett

⁵¹ Kepler gyakorlati asztrológiájára lásd: Dorian Gieseler GREENBAUM: „Kepler’s Personal Astrology: Two Letters to Michael Maestlin.” In Charles BURNETT – Dorian Gieseler GREENBAUM (ed.): *From Māshā’allah to Kepler: Theory and Practice in Medieval and Renaissance Astrology*. Ceredigion, Sophia Centre Press, 2015. (Studies in Cosmology and Culture; 6) 177–200.

⁵² Bár a Baktay hagyatékában található rajzok tanúsága szerint ez az utóbbi kérdés is foglalkoztatta. HMA Ad/5891.2–2013

⁵³ A krakkói Biblioteka Jagiellońska egyik kéziratában a magyar honfoglalás horoszkópja a Nyilas jelhez rendeli Magyarországot. Biblioteka Jagiellońska BJ 3225 p. 19. A horoszkópot Marcin Bylica (1435–1493/1494), Mátyás király udvari asztrológusa állította fel. Márton VESZPRÉMY: „Biblioteka Jagiellońska, Ms. 3225 and Court Astrology in Renaissance Hungary”. In KASZA Péter – KISS Farkas Gábor – MOLNÁR Dávid (szerk.): *Scientiarum miscellanea: latin nyelvű tudományos irodalom Magyarországon a 15–18. században*. Szeged, Lazi, 2017. (Convivia neolatina Hungarica; 2) 85–94.

⁵⁴ A Tetrabiblosban a Nyilas jelhez rendelt területek közül egyedül Κελτική jöhetne szóba, ám a kritikai kiadás megjegyzése szerint a kifejezés a mai Nyugat-Spanyolország területére vonatkozik. PROLEMY: *Tetrabiblos*. Ed. F. E. ROBBINS. Cambridge, Mass., London, Harvard University Press, William Heinemann Ltd., 1964, 134. (II/3.)

– némi fogalomzavar mellett⁵⁵ – közli Horthy Miklós kormányzói eskütételének asztrológiai adatait, bár a horoszkópot nem állítja fel.⁵⁶ Baktaynak köszönhetjük azonban Budapest horoszkópját, mivel az egymást követő politikai rendszerek bizonytalan horoszkópjai helyett a szerző végül ezt tette meg az ország képletének. Baktay szerint a három város egyesítése (pontosabban az egyesítés tényének ünneplésének kihirdetése) 1873. október 25-én 10:42-kor történt meg – sajnos az adat forrására nem hivatkozik. Baktay azzal, hogy a mundánasztrológiában alapítási horoszkópokkal és szolárrevolúciókkal dolgozott, messze meghaladta a korabeli és a mai politikai asztrológia színvonalát is.

A fejezetben helyet kaphattak volna a kvartális horoszkópok is, melyeket Baktay érdekes módon az egyéni prognózissal kapcsolatban említ. Mundánasztrológiai alkalmazásuk láthatóan nem keltette fel az érdeklődését.

Baktay érdemei

Amint a fenti elemzés után látható, Baktay nem tett mást, mint hogy a 20. század elejének nyugati (német és kisebb részben angol nyelvű) asztrológiáját megismertette a hazai közönséggel. Művének erényei rendszerező elméjéből, józan ítélőképességéből és kiváló írói stílusából származnak, a hiányosságok pedig már az általa használt forrásokban is megvoltak. Logikus, átlátható tankönyve messze meghaladta a vele nagyjából egy időben megjelenő magyar asztrológia-tankönyvek színvonalát (Györffy *Asztrológiája* 1935-ben és van Tromp könyve 1941-ben), és feleslegessé csak Dubravszky László (1905–1999) 1992-es tankönyve⁵⁷ tette, melyben a fontosabb házrendszerek (az Alcabitius kivételével) és a direkciók kiszámításának

⁵⁵ Baktay véleményével ellentétben a „csonka Magyarország” nem Horthy kormányzóságával, hanem a trianoni béke életbe lépésével intézményesült.

⁵⁶ Baktay itt Lederer nyomdokain jár, aki Magyarország alapítását Szent István koronázásával azonosította. Ennek dátumát 1001. augusztus 15-re tette, ám a pontos óra és perc hiányában a horoszkópot nem állította fel. Alapítási horoszkóp hiányában Horthy eskütételének horoszkópját használta Magyarország képletéként. Már említett 1937-es előadásának a lényegét két interjúban foglalta össze *Az Est* című lapban. „Egy asztrológus megcsinálta Csonka-Magyarország horoszkópját”. *Az Est*, 28. évf., 92. sz., 1937. április 24. 4., KENESSEY Péter: i. m. Lederer akkori jóslata szerint 1940–1941-ben világháború lesz, mely 1944-ben éri el a csúcspontját (ebben igaza lett), ám Magyarországnak 1948-ig szerencséje lesz, és ebben az évben területekkel is fog gyarapodni (ebben tévedett). Korábban, 1930-ban Szveteney György szintén Horthy eskütételét tekintette az ország horoszkópjának, de nem állította fel a horoszkópot, mert az időpontot senkitől sem sikerült megtudnia. „Sorsunk – a csillagokban”. *Pesti Napló*, 81. évf., 90. sz., 1930. április 20. 74.

⁵⁷ DUBRAVSZKY László – EÖRSSY János: *A tradicionális asztrológia tankönyve*. Budapest, Orient Press, 1992. Az első kiadásban nem egyértelmű, de a második kiadásban már jelölésre kerül, hogy mely fejezeteket mely szerzők írták. A mű legnagyobb része Dubravszky munkája, így joggal nevezhető az ő tankönyvének. Eörssy csak a két analógia-táblázatot állította össze (bolygók a jelekben és bolygók a házakban), valamint a mundánasztrológiai fejezetet. Ez utóbbi területtel Dubravszky láthatóan nem foglalkozott. A mundánasztrológiai fejezet színvonala elmarad Baktay könyvének hasonló része mögött.

módja ismertetésre került. Egyes, Baktaynál hiányzó területeken azóta már vannak magyar nyelven is elérhető könyvek (kérdő- és orvosi asztrológia), más területek még mindig váratnak magukra (szinasztria és elekció). A mundánasztrológia elhanyagolt területén azóta sem sikerült meghaladni Baktay munkásságát. Baktay könyvének egyetlen fájó hiányossága, mely kiküszöbölhető lett volna, a saját asztrológusi praxis hiánya.

Baktay munkásságának másik eredménye, hogy az asztrológia a hazai közönség szemében is összefonódott olyan fogalmakkal, mint a karma, vagy az „amint fent, úgy lent” ezoterikus szabálya.⁵⁸ Ugyanakkor Baktay az asztrológia tudományos vizsgálatával kapcsolatban olyan időtálló kritériumokat rögzített, amelyeket ma is bárki megszívlelhet itthon és külföldön egyaránt.

Asztrológia és kereszténység: Baktay kortárs recepciója

A könyv az egyirányú kommunikáció egy formája. Mivel az olvasónak nincs lehetősége közvetlen válaszadásra, így az írásművek hatását elég nehéz lemérni. Erre egyedül az olvasók lapszéli jegyzetei, az eladási statisztikák, az újranyomások száma, illetve a megjelent könyvismertetések és kritikák adnak lehetőséget.

A *csillagfejtés könyvéről* 1942–1944 között több könyvismertetés is megjelent a magyar sajtóban. Ezek három csoportba sorolhatók. Az első csoportba tartozó szemleges vagy pozitív hangvételű írások igen rövidek, jellemzően 8–10 sorosak, és csupán regisztrálják a könyv megjelenését. Ilyen, rövid ismertetést közölt a *Tolnai Világlapja* 1942-ben (név nélkül)⁵⁹ és a *Pannonhalmi Szemle* 1944-ben (M. Sz. monogrammal).⁶⁰

A bíráló hangvételű ismertetések egyik csoportja a katolikus sajtóból érkezett. Borbély Kamill (1901–1975) bencés szerzetes és tanár 1942-ben a *Katolikus Szemle* hasábjain bírálta Baktay könyvét.⁶¹ Egy dolgot kifogásolt benne, ám azt annál inkább: a reinkarnáció gondolatának szerepeltetését. Az asztrológia és a reinkarnáció tana már az ókori Indiában összekapcsolódott, ám nem jutott vissza Európába, annak ellenére, hogy az indiai asztrológia hatással volt a perzsára. A 19. században az asztrológia az okkultizmus, a miszticizmus és a keleti kultúrák iránti általános érdeklődés hullámának köszönhetően született újjá. Az ezoterikus tanítások a korszak szinte minden asztrológusának világnézetét befolyásolták, és ez az irányzat a születő magyarországi asztrológiára is rányomta a bélyegét. A karma fogalma már Baktay előtt, Györffy 1935-ös könyvében felbukkan az asztrológia és a szabad akarat kérdésének kapcsán (A 303–306. o.).⁶² Így az olvasó a korszak mindkét komoly

⁵⁸ Baktay hagyatékában megtalálható a *Tabula smaragdina* fordítása is. HMA Ad/6101.1–2017

⁵⁹ *Tolnai Világlapja*, 44. évf., 45. sz., 1942. november 11. 26.

⁶⁰ M. Sz.: „Baktay Ervin: A csillagfejtés könyve”. *Pannonhalmi Szemle*, 19. évf., 3. sz., 1944. 233–234.

⁶¹ BORBÉLY Kamill: „Csillagfejtés”. *Katolikus Szemle*, 56. évf., 12. sz., 1942. 372.

⁶² Az asztrológia és a karma fogalmának összekapcsolása már Györffy mesterénél, Friedrich Schwickertnél megtalálható. Friedrich SCHWICKERT – Adolf WEISS (1999), 23–25.

magyar nyelvű asztrológia-tankönyvében ugyanazzal a nézettel találkozhatott. A karma fogalmához természetesen nagyon szorosan kapcsolódik a reinkarnáció gondolata, ami a szigorúan vallásos Horthy-korszak keresztény olvasójának okozhatott némi problémát. Borbély Kamill 1944-es *Csillagjósítás és pedagógia* című írásában ismét visszatért az asztrológia kérdésére.⁶³ Az asztrológia gyakorlatát kritizáló cikkben Baktayt is idézi. Borbély érdeklődése egészen odáig ment, hogy Cyrillus Wehrmeister (1869–1943) német bencés szerzetessel horoszkópokat is állítottatott fel saját maga számára, hogy az asztrológia igazságát ellenőrizze (kénytelen volt elismerni, hogy az asztrológus által adott jellemzés túlnyomó része helytálló). A másik katolikus kritika a Bangha Béla által alapított *Magyar Kultúrában* jelent meg 1943-ban, névtelenül.⁶⁴

A csillagfejtés könyvét kritizáló írások harmadik vonalát egy sz. s. monogram alatt megjelent ismertetés képviseli a *Népszava* 1942. november 22-i számában.⁶⁵ (Sz. Debreczeni Kornélia álnévlexikona szerint a rövidítés Szerdahelyi Sándort takarja.)⁶⁶ Az epés tollú szerző felháborodásának elsődleges oka az volt, hogy Baktay asztrológiával merészel foglalkozni: szerinte „ebből szomorúan következtethetünk intellektuális középrétegeink egy részének szellemi válságára.” A recenzor ezután hosszan bizonygatja, hogy a Baktay által idézett Kepler mélyen megvetette az asztrológiát, és csak kényszerből foglalkozott vele.⁶⁷ Asztrológiaellenes érvei bizonyításul Kulin György (1905–1989) csillagászra is hivatkozik.

Baktay könyvének népszerűségével szemben tehát a kortárs kritikák többsége negatív. Azonban ezek a kritikák egyetlen esetben sem jutottak el a könyv tényleges tartalmáig, csupán felszínes pontokra reflektáltak. Baktay bírálói két csoportból álltak: akik nem tudtak mihez kezdeni az asztrológiával, és akik nem is akartak. A Magyarországon a korban nem létező, asztrológiához értő közönséget éppen az olyan művek termelték ki, mint *A csillagfejtés könyve*.

⁶³ BORBÉLY Kamill: „Csillagjósítás és pedagógia”. *Katolikus Szemle*, 58. évf., 10. sz., 273–280.

⁶⁴ *Magyar Kultúra*, 30. évf., 2. sz., 1943. január 20., 30–31.

⁶⁵ sz. s.: „Baktay Ervin: A csillagfejtés könyve”. *Népszava*, 70. évf., 265. sz., 1942. november 22., 17.

⁶⁶ Sz. DEBRECZENI Kornélia: *Magyar írói álnév lexikon*. Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum, 1992, 442.

⁶⁷ Kepler kéziratos horoszkópgyűjteményében 850 személy 1170 horoszkópja maradt fenn, így semmiképpen sem állíthatjuk, hogy nem méltatta figyelemre ez asztrológiát, még akkor is, ha tudjuk, hogy a horoszkópok egy részét udvari matematikusként személyes érdeklődésétől függetlenül minden bizonnyal kötelessége volt elkészíteni. A 850 személy között megtaláljuk Kepler családtagjait is. A kéziratok egyértelműen bizonyítják, hogy Kepler szisztematikusan gyűjtötte a horoszkópokat, és élete végéig dolgozott a gyűjteményen. Kepler horoszkópgyűjteményének kritikái kiadása 2009-ben jelent meg a csillagász teljes életművét feldolgozó sorozatban. Johannes KEPLER: *Gesammelte Werke*. Bd. 21, 2.2. *Manuscripta astrologica. Manuscripta pneumatica*. Bearbeitet von Friederike BOOCKMANN – Daniel A. DI LISIA. München, Beck, 2009.

Baktay utóélete: a Buddhista Misszió

A Vehlow-rendszert képviselő Ledereren, illetve Dubravszky Lászlón kívül a szocializmus időszakának harmadik nagy asztrológiai iskoláját az úgynevezett Buddhista Misszió képviselte, mely a Hetényi Ernő által 1956-ban alapított Kőrösi Csoma Sándor Buddhológiai Intézet keretei között működött. Baktay és Felvinczi Takács Zoltán is tartott előadásokat a Misszióban.⁶⁸ Itt tanította az asztrológiát „kozmo-biológia” néven John Károly, aki egy 1981-es interjú szerint Baktaytól sajátította el a tudományt.⁶⁹ John Károly halála után a tárgy oktatására Janák Lajost kérték fel, aki maga is a Buddhista Missziónál tanult asztrológiát. A rendszerváltáskor az Intézet megszűnt. Az asztrológus hallgatók elhatározták, hogy egyesületet alapítanak. Az 1989. július 27-én létrejött egyesület Baktay nevét vette föl, elnökül pedig a hallgatók tanárukat, Janákot választották.

Kelet helyett Nyugat

Az olvasóban már a tanulmány eleje óta ott motoszkálhat a kérdés, hogy az indológus Baktay a görög–arab hagyományt folytató nyugati asztrológia helyett miért nem az ugyanúgy mezopotámiai és hellenisztikus gyökerű, ám önállóan fejlődő és a nyugatitól markánsan különböző indiai asztrológiát tanulmányozta. Ez annál is inkább kérdés, mert Baktay első londoni előadásában azt állítja, hogy az indiai művészet megértése végett kezdett el foglalkozni az asztrológiával.⁷⁰

A válasz sokrétű, ám pusztán spekulatív, mivel Baktay műveiben és jegyzeteiben sehol sem utal a szigorú értelemben vett indiai asztrológiára, így nem tudjuk, mennyit tudott róla. A válasz egyik része abban a tényben rejlik, hogy a két háború közti Európában az indiai asztrológia léte ismeretlen volt, speciális technikai háttéréről nem is beszélve. Baktay tehát csakis Indiában ismerhette volna meg. Ott egyrészt találkozhatott volna a hétköznapiakban alkalmazott asztrológiai gyakorlattal, ám erről nem tesz említést. Másrészt történeti forrásokból ismerhette volna meg az indiai asztrológiát – ahogy a terület későbbi kutatói is. A történeti kéziratok olvasása azonban valószínűleg még Baktayt is kihívások elé állította volna. Továbbá, ahogy láthattuk, a történeti forrásszövegek olvasása a kortárs nyugati asztrológiára egyáltalán nem volt jellemző, és azért valószínűleg Baktayban sem merült fel, hogy az „okkult tanok” kulcsát történeti forrásokban keresse.

⁶⁸ Baktay és a Misszió kapcsolatára lásd: VÉGH József: „Baktay Ervin és a Buddhista Misszió”. In KELÉNYI Béla (szerk.): i. m., 323–331.

⁶⁹ „Ahol horoszkópot tanítanak”. *Heti Híradó*, 25. évf., 19. sz., 1981. május 9., 7.

⁷⁰ HMAAd/4697.1

Az „elveszett hagyomány”

Kecskés Péter tanulmányában azt vetette Baktay szemére, hogy nem a hellenisztikus és arab asztrológia hiteles hagyományát képviseli. Ez valóban így van. Azt azonban Kecskésnek is tudnia kellene, hogy az arab asztrológia számos részlete a technikák Európába érkezése után eltelt évszázadok alatt egyszerűen kikopott a gyakorlatból. A 19. század második felében újjászülető asztrológia művelői nem ismerték ezeket. Nem szerepeltek a századforduló asztrológiai szakirodalmában sem, így értelemszerűen Baktayhoz sem jutottak el. Az asztrológia történetének tudományos kutatása ugyan elkezdődött a 19. század utolsó éveiben,⁷¹ ám ebben az időszakban szigorúan a klasszika-filológusok belügye volt. Ám Baktay még akkor sem lett volna okosabb, ha történetesen olvassa a filológiai szakirodalmat. Franz Cumont (1868–1947), Franz Boll (1867–1924) és társaik figyelmé elsősorban a hellenisztikus szerzőkre irányult, és munkásságuk nagyrészt ki is merült az ókori szerzők és műveik azonosításában – az asztrológia technikai részleteinek kérdése idejüket, energiájukat és érdeklődésüket is meghaladta. Az asztrológia ilyen mélységű történeti kutatása az 1980-as évek végén és az 1990-es évek első felében kezdődött el érdemben. Amikor Kecskés felsorolja a Baktaynál hiányzó asztrológiai technikákat, folyamatosan az elmúlt 20–30 év amerikai szakirodalmához irányítja az olvasót. Baktaynak mégis honnan kellett volna ezeket a technikákat megismernie? Arab és bizánci görög kéziratokból?⁷² Ezeket a technikai részleteket a mai kor asztrológusai és kutatói is csak azért ismerik, mert Otto Neugebauer (1899–1990), David Pingree (1933–2005), Edward S. Kennedy (1912–2009), Richard Lemay (1916–2004), Charles Burnett és mások az 1960-as évektől kezdődően évtizedek mikrofilológiai munkájával feltárták ezeket a forrásokat,⁷³ amelyeknek a megismeréséhez még

⁷¹ A tudományos asztrológiatörténet kezdőpontjának Auguste Bouché-Leclercq (1842–1923) több mint 600 oldalas, máig idézett monográfiájának 1899-es megjelenését szokták tekinteni. Auguste BOUCHÉ-LECLERCQ: *L'astrologie grecque*. Paris, E. Leroux, 1899. Bár egyes tanulmányok már korábban is jelentek meg, mint például: Otto LOTH: „Al-Kindī als Astrolog”. In *Morgenländische Forschungen. Festschrift Herrn Professor Dr. H. L. Fleischer zu seinem fünfzigjährigen Doctorjubiläum am 4. März 1874 gewidmet von seinen Schülern*. Leipzig, Brockhaus, 1875, 261–309.

⁷² A *mainstream* hellenisztikus szerzők (Dórotheosz, Valens) műveit soha nem fordították le latin nyelvre. Az arab asztrológiai munkák közül a legfontosabbakat átültették latinra a 12. század folyamán, és ezek közül néhány nyomtatásban is megjelent a 15–16. században. Egyedül ezekből tudott volna tájékozódni Baktay. Vettius Valens kilencötetes munkáját Wilhelm Kroll (1869–1939) ugyan kiadta 1908-ban, de ennek használatához szintén ógörögül kellett volna tudni. Dórotheosz görög nyelvű töredékeit Viktor Stegemann (1902–1948) tette közzé befejezetlen szövegkiadásában 1939–1943 között. A teljes arab változatot és annak angol fordítását csak 1976-ban adta ki David Pingree.

⁷³ Neugebauer nevéhez fűződik a fennmaradt görög horoszkópok kiadása: Otto NEUGEBAUER – Henry Bartlett van HOESEN: *Greek Horoscopes*. Philadelphia, American Philosophical Society, 1959. (Memoirs of the American Philosophical Society; 48). David Pingree számos tanulmányán kívül külön említést érdemelnek az alábbi szövegkiadásai és monográfiái: *Albumasaris De revolutionibus nativitatum*. Ed. David PINGREE. Lipsiae, Teubner, 1968. (Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana); Uő.: *The Thousands of Abū Ma'shar*. London, Warburg Institute, University of London, 1968. (Studies of the Warburg Institute ; 30); E. S. KENNEDY – David PINGREE: *The Astrological History of*

egy átlagos európai történész sem rendelkezik a kellő nyelvismerettel.⁷⁴ Amit tehát Kecskés számon kér Baktayn, az a két háború közti időszakban egyszerűen nem létezett. Ennyi erővel Newtont is megróhatnánk azért, mert műveiben nem szentelt elég figyelmet az atomfizikának. A „klasszikus asztrológia” képviselői a jelenben vívnak ádáz harcot a modern asztrológia művelőivel. Kecskés ezt a konfliktust vetítette vissza történetietlen módon a múlt századba. Ugyanakkor a „klasszikus asztrológia” képviselői figyelmen kívül hagyják azt a tényt, hogy egyes asztrológiai technikák eltűnése ugyanúgy egy szerves fejlődés része, ahogy a kialakulásuk is. Az asztrológia fejlődése nem ért véget 1100-ban vagy 1500-ban, hanem mind a mai napig tart.⁷⁵ Ha évszázadok alatt a feledés homályába merült technikák valódi hasznosságát akarjuk lemérni, azt (a „klasszikus asztrológia” által propagált „ami régi, az igaz és jó, ami új, az téves” elvvel szemben) megtehetjük az objektív, gyakorlati vizsgálat fényében – ahogy Baktay is javasolta.⁷⁶

.....
Māshā'allāh. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1971. (Harvard Monographs in the History of Science); DOROTHEUS SIDONIUS: *Carmen astrologicum. Interpretationem Arabicam in linguam Anglicam versam una cum Dorothei fragmentis et Graecis et Latinis*. Ed. David PINGREE. Leipzig, Teubner, 1976. (Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana); David PINGREE (ed., transl. and comment.): *The Yavanajātaka of Sphujidhvaja*, I–II, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1978. (Harvard Oriental Series; 48). Edward S. Kennedy közölt először összefoglaló tanulmányt az arab asztrológusok által használt házrendszerekről: Edward S. KENNEDY: „The Astrological Houses as Defined by Medieval Islamic Astronomers”. In Uő.: *Astronomy and Astrology in the Medieval Islamic World*. Aldershot [etc.], Ashgate, 1998. (Variorum Collected Studies Series; 600) 535–578. Richard Lemay asztrológiatörténeti szempontból legjelentősebb tanulmánya: Richard LEMAY: „Origin and Success of the Kitāb Thamara of Abū Ja'far Aḥmad ibn Yūsuf ibn Ibrāhīm from the Tenth to the Seventeenth Century in the World of Islam and the Latin West”. In Aḥmad Y. AL-HASSAN – Ghada KARMI – Nizar NAMNUM (szerk.): *Proceedings of the First International Symposium for the History of Arabic Science, Aleppo 5–12 April 1976*, Vol. II, Aleppo, University of Aleppo, Institute for the History of Arabic Science, 1978, 91–107. Charles Burnett számos jelentős tanulmányt jelentetett meg az arab asztrológiai művek 12. századi latin fordításairól.

- ⁷⁴ Kevés történész olyan felkészült az asztrológia összehasonlító történetének kutatására, mint David Pingree volt, aki az akkád, ógörög, héber, szanszkrit, perzsa, arab és latin nyelvű forrásokkal egyaránt elboldogult.
- ⁷⁵ Az arabok tévedéseitől „megtisztított” asztrológia koncepciója egyébként nem is 20. századi, hanem jóval korábbra vezethető vissza, legalább a 15–16. századig. Giovanni Pico della Mirandola, Lucio Bellanti, Georg Tannstetter, Philipp Melanchthon és Gerolamo Cardano általánosságban elvetette az arabok asztrológiáját.
- ⁷⁶ Baktay hagyatéka egyébként arra utal, hogy sokkal többet tudott a történeti asztrológiáról, mint amennyit közölt a könyveiben. Ismerte a *Trutina Hermetis* módszerét, és a saját horoszkópján ki is próbálta (HMA Ad/6100.24–2017, HMA Ad/6100.25–2017). Megtálaljuk nála a Regiomontanus-házrendszer kiszámításának módját vagy például a Morin-féle szolárdirekcio leírását (HMA Ad/6100.4–2017, HMA Ad/6100.11–2017).

*Függelék**Baktay Ervin aszcendense*

Minden horoszkópkészítés kiinduló alapja a „bemondott időpont”, a születés feljegyzett ideje, melynek forrása általában az anya emlékezete vagy a kórházi zárójelentés.⁷⁷ Baktay esetében a „bemondott idő” 15:30 perc volt. Ezt az adatot olvashatjuk Baktay kéziratosaiban,⁷⁸ illetve *Homo ludens* című, nyomtatásban is megjelent emlékirataiban,⁷⁹ valamint ezt használta kiindulópontul, amikor egy speciális eljárással, a *Trutina Hermetis* technikájával ellenőrizte a horoszkópját.⁸⁰ Mivel Baktay 1891. október 1. előtt, a közép-európai időzóna magyarországi bevezetése előtt született, így az adat értelemszerűen helyi időben (Local Mean Time, LMT) értendő. Ehhez az időponthoz a születési hely, Dunaharaszti esetében egy kb. Skorpió 9° 48'-es aszcendens és egy kb. Oroszlán 21° 50'-es MC tartozik.

Baktay ezt az időpontot nem fogadta el helyesnek, és az asztrológusok körében bevett eljárással „pontosította” a horoszkópot. A pontosítás egyik lehetséges módja, hogy az asztrológus prognosztikai módszerekkel kiszámítja, hogy bizonyos nagy horderejű életeseményeknek mikor kell bekövetkezniük, és ez alapján ítéli meg, hogy a születési horoszkóp aszcendense jó helyen van-e vagy sem. Baktay direkcióval korrigálta az MC helyzetét, és úgy találta, hogy annak Oroszlán 28–29° közé kell esnie,⁸¹ és később minden esetben az ehhez tartozó Skorpió 14° 51'-es aszcendenssel használta a horoszkópját. Az ehhez tartozó új időpont helyi idő szerint délután 3:53.⁸² Baktay horoszkópjának egyik változatán zárójelben a zónaidő szerinti délután 3:37 is olvasható.⁸³ A hagyaték egy későbbi, asztrológiai számításokat tartalmazó lapján a délután 3:26-os időmegadás is szerepel.⁸⁴ Ennek okára nem sikerült rájönnöm.

⁷⁷ Magyarországon esetenként a születési anyakönyvben is találunk óra–perc-adatot. Az állami anyakönyvekben a használt formanyomtatványtól függően ez az 1800-as évek vége és az 1900-as évek eleje között jellemző. Az állami anyakönyvvezetés előtt az izraelita anyakönyvekben viszonylag gyakran találunk óra–perc-adatot.

⁷⁸ HMA Ad/5788–2013

⁷⁹ BAKTAY Ervin (2013) II., 188–189.

⁸⁰ HMA Ad/6100.25–2017

A horoszkóp pontosításának a középkorban használt módjaira lásd: DARIN HAYTON: „Expertise ex Stellis: Comets, Horoscopes and Politics in Renaissance Hungary”. *Osiris*, XXV., 2010. 27–45., 34–36.

⁸¹ HMA Ad/6100.7–2017 (Oroszlán 28° 10'-es MC). Hogy pontosan milyen életesemények alapján történt a korrekció, a rövidke jegyzet nem említi. Mivel az MC-t az asztrológia hagyományosan a hivatás és a karrier jelölőjének tekinti, nem tartom kizártnak, hogy Baktay az 1933. évi doktorálását hozta kapcsolatba a Jupiter trigon MC direkcióval.

A korrigált ARMC (10 h 4 m 30 s) Baktay egyik életrajzi vázlatában is szerepel, ezúttal a 15:45 körüli bizonytalan időpontmegadással. HMA Ad/5781–2013.

⁸² HMA Ad/5892.1–2013 (Oroszlán 28° 40'-es MC), HMA Ad/5892.2–2013 (Oroszlán 29°-os MC).

⁸³ HMA Ad/5892.2–2013

⁸⁴ HMA Ad/5892.29.1–2013

A horoszkóp pontosításának régebbi módszerei közül Ptolemaiosz animodariját láthatóan nem ismerte, de a már említett *Trutina Hermetist* azonban igen. Ennek az eredményét azonban nem fogadta el.⁸⁵

Rezümé

A Baktay Ervin asztrológiájáról szóló első elemzés 2014-ben jelent meg Kecskés Péter tollából. Kecskés írása azonban, amellett, hogy igen kedvezőtlen színben tünteti fel Baktay asztrológiáját, nem jut el a könyvek tényleges tartalmának bemutatásáig. Tanulmányom célja, hogy a témát történeti kontextusba helyezve részletesen megismertessem az olvasót Baktay asztrológiájának valós erőnyeivel és hiányosságaival. A részletes elemzés során világossá válik: Baktay nem tett mást, mint hogy a 20. század elejének nyugati (német és kisebb részben angol nyelvű) asztrológiáját megismertette a hazai közönséggel. Könyve logikusan elrendezett, választékos és letisztult stílusban íródott, a rendszerváltás előtti hazai asztrológiai irodalom leg-színvonalasabb darabja. Baktay munkásságának egyetlen hiányossága a saját asztrológusi praxis hiánya, mely megóvta volna a könyveiben helyenként előforduló megalapozatlan véleményektől és ellentmondásoktól. Kecskés Péter véleménye szerint Baktay asztrológiája azért hiányos és hiteltelen, mert nem az ókori és arab asztrológiai forrásokra épült. Baktaynak azonban akkor sem lett volna módja megismerni ezeket, ha történetesen ez a korabeli asztrológiában jellemző gyakorlat lett volna. A klasszikus asztrológia forrásainak tudományos feldolgozása és kiadása csak a 20. század második felében kezdődött el, a két háború közti időszakban csupán a klasszika-filológusok szűk csoportjának volt tudomása ezekről.

Kulcsszavak

Baktay Ervin, asztrológia, klasszikus asztrológia, asztrológiatörténet, művelődés-történet, 20. század, Magyarország

Abstract

Baktay's astrology revisited

The first study on the astrology of renowned Hungarian Indologist and art historian Ervin Baktay was published in 2014 by Péter Kecskés. Kecskés, while dismissing Baktay's astrology as inadequate and inappropriate, did not bother to go into a detailed analysis of Baktay's works. In the present study I intend to show that Baktay's astrology was totally in line with the contemporary astrology of German- and English-speaking countries. He arranged his material in a perfectly logical structure and wrote in a clear and enjoyable style, which destined his book to become the most popular Hungarian-language astrology textbook of the twentieth

⁸⁵ HMA Ad/6100.25–2017. Az eljárás Baktay számítása szerint Skorpió 15° 11'-es aszcendenst eredményezett volna.

century. His views on how astrology should be scientifically studied are still valid to this day. The only major shortcoming of his work was the fact that he did not have an extensive praxis as an astrologer and thus failed to resolve the contradictions found in his sources. Kecskés's main argument is that Baktay's astrology is unauthentic as he was not familiar with the original works of classical and Arabic astrology. In this study, I show that it would have been impossible for Baktay to study the sources of classical astrology. He was no classical philologist, and the majority of classical and Arabic astrological works were discovered, edited and scientifically studied only in the second half of the twentieth-century. Even the fact of their existence was far from common knowledge at the time when Baktay's book was published (1942).

Keywords

Ervin Baktay, astrology, classical astrology, history of astrology, cultural history, 20th century, Hungary